

הלכות שביתת יום טוב

מבנה ותוכן

א	יסודות שביתת יום טוב	ימים טובים (א-ג), מלאכות המותרות (ד-ה), תנאי חסרון (ו-ט), תנאי בו ביום (י-יג), תנאי ישראל (יד-טז), רחיצה וסיכה (יז), מוקצה ונולד (יח-כא), יום טוב שני (כב-כח).
ב	מוקצה	בעל חי מוקצה (א-ד), צידה (ה-ח), פירות ותשורת גוי (ט-י), עצי הסקה (יא-טו), אוכל לבעל חי (טז-יז), עפר ואפר (יח).
ג	מלאכת אוכל נפש	שחיטה (א-ב), גזוז (ג), הפשטה ועיבוד (ד-ו), גזיזה (ז), לישה (ח-ט), אפיה (י), הכאה בפטיש (יא), בניה וטחינה (יב-יג), הרקדה (יד), ברירה (טו-יז).
ד	מכשירי אוכל נפש	הבערה (א), כיבוי (ב-ז), תיקון כלי (ח-ט), עצים ושינוי (י-יא), בניין (יב-טו), טיפול בבהמה (טז), טבילה (יז-יח), מקח וממכר (יט-כו).
ה	הוצאה ועירוב תחומין	כמעשה חול (א-ח), עירובי תחומין (ט-יט), שותפות וברירה (כ-כא).
ו	עירובי תבשילין, כיבוד עונג ושמחה	עירובי תבשילין (א-ג), שני ימים טובים (יא-יד), כיבוד עונג ושמחה (טו-כ), חול המועד (כא-כג).
ז	מלאכה בחול המועד	איסור מלאכה (א), הפסד גדול ומעט טורח (ב-ג), שלא הניחה למועד (ד), צורך למועד (ה-ח), צורכי הרבים (ט-יב), כמעשה הדיוט (יג), צרכי המת (יד), צער ושמחה גילוח וכיבוס (טו-כא), סחורה (כב-כח).
ח	פרטי מלאכות במועד	השקיה וחפירה (א-ה), בניה ותיקון (ו-י), קברים (י), אילנות וצאן (יג-ט), לצורך המועד (יב-יז), ערב יום טוב (יח-יח), מנהג ומחלוקת (יט-כ).

דבר תורה

" לפיכך קראתי שם חיבור זה משנה תורה--לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחילה, ואחר כך קורא בזה, ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה, ואינו צריך לקרות ספר אחר ביניהם." (מתוך ההקדמה למשנה תורה, סעיף מא)

שמות יב, א-ב

א ויאמר ה' אל משה ואל אהרן, בארץ מצרים לאמר. ב החדש הזה לכם, ראש חדשים: ראשון הוא לכם, להדשי השנה. ... יד והיה היום הזה לכם לזכרון, ונגתם אותו חג לה': לדרתים, חקת עולם תחגגו. טו שבעת ימים, מצות תאכלו--אך ביום הראשון, תשביתו שאר מבתים: כי כל אכל חמץ, ונכרתה הנפש ההוא מישראל--מיום הראשון, עד יום השבעי. טז וביום הראשון, מקרא קדש, וביום השביעי, מקרא קדש יהיה לכם: כל מלאכה, לא יעשה בהם--אך אשר יאכל לכל נפש, הוא לבדו יעשה לכם. יז ושמרתם, את המצות, את המצות, כי בעצם היום הזה, הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים; ושמרתם את היום הזה, לדרתים--חקת עולם....

ויקרא כג, א-מד

ד אלה מועדי ה', מקראי קדש, אשר תקראו אתם, במועדם. ה בחדש הראשון, בארבעה עשר לחדש--בין הערבים: פסח, לה'. ו ובחמשה עשר יום לחדש הזה, חג המצות לה': שבעת ימים, מצות תאכלו. ז ביום הראשון, מקרא קדש, יהיה לכם: כל מלאכת עבדה, לא תעשו. ח והקרבתם אשה לה', שבעת ימים; ביום השביעי מקרא קדש, כל מלאכת עבדה לא תעשו. (פ) ...

טו וספרתם לכם, ממחרת השבת, מיום הביאכם, את עמר התנופה: שבע שבועות, תמימות תהינה. טז עד ממחרת השבת השביעית, תספרו חמשים יום; והקרבתם מנחה חדשה, לה'. ... כא וקראתם בעצם היום הזה, מקרא קדש יהיה לכם--כל מלאכת עבדה, לא תעשו: חקת עולם בכל מושבתים, לדרתים. ... (פ)

כג וידבר ה', אל משה לאמר. כד דבר אל בני ישראל, לאמר: בחדש השביעי באחד לחדש, יהיה לכם שבתון--זכרון תרועה, מקרא קדש. כה כל מלאכת עבדה, לא תעשו; והקרבתם אשה, לה'. (ס) ...

לג וידבר ה', אל משה לאמר. לד דבר אל בני ישראל, לאמר: בחמשה עשר יום, לחדש השביעי הזה, חג הסוכות שבעת ימים, לה'. לה ביום הראשון, מקרא קדש; כל מלאכת עבדה, לא תעשו. לו שבעת ימים, תקריבו אשה לה': ביום השמיני מקרא קדש יהיה לכם והקרבתם אשה לה', עצרת הוא--כל מלאכת עבדה, לא תעשו. לז אלה מועדי ה', אשר תקראו אתם מקראי קדש: להקריב אשה לה', עלה ומנחה וזבח ונסכים--דבר יום ביומו. לח מלבד, שבתות ה'; ומלבד מתנותיכם, ומלבד כל נדריכם ומלבד כל נדבתיכם, אשר תתנו, לה'. לט אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי, באספכם את תבואת הארץ, תחגו את חג ה', שבעת ימים; ביום הראשון שבתון, וביום השמיני שבתון. מ ולקחתם לכם ביום הראשון, פרי עץ הדר פפת תמרים, וענף עץ עבות, וערבי נחל; ושמחתם, לפני ה' אלהיכם--שבעת ימים. מא ונגתם אותו חג לה', שבעת ימים בשנה: חקת עולם לדרתים, בחדש השביעי תחגו אותו. ... מד וידבר משה, את מעדי ה', אל בני ישראל. (פ)

דברים טז

י ועשית חג שבועות, לה' אלהיך--מסת נדבת ירך, אשר תתן; באשר יברכך, ה' אלהיך. יא ושמחת לפני ה' אלהיך, אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך, והלוי אשר בשעריך, והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך--במקום, אשר יבחר ה' אלהיך, לשכן שמו, שם. יב וזכרת, כי עבד היית במצרים; ושמרת ועשית, את החקים האלה. (פ)

יג חג הסוכות תעשה לך, שבעת ימים; באספך--מגרנך, ומיקרבך. יד ושמחת, בחגך: אתה ובנך ובתך, ועבדך ואמתך, והלוי והגר והיתום והאלמנה, אשר בשעריך. טו שבעת ימים, תחג לה' אלהיך, במקום, אשר יבחר ה': כי יברכך ה' אלהיך, בכל תבואתך ובכל מעשה ידך, והיית, אך שמח. טז שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך, במקום אשר יבחר--בחג המצות ובחג השבועות, ובחג הסוכות; ולא יראה את פני ה', ריקם. יז איש, כמתנת ידו, כבכרת ה' אלהיך, אשר נתן לך. (ס)

נחמיה ח

א וַיֹּאסְפוּ כָל הָעָם ... וַיֹּאמְרוּ, לְעֹזְרָא הַסֹּפֵר--לְהִבִּיא אֶת סֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה, אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת יִשְׂרָאֵל. ב וַיְבִיא עֹזְרָא הַכֹּהֵן אֶת הַתּוֹרָה לְפָנָי הַקֶּהֱל, מֵאִישׁ וְעַד אִשָּׁה, וְכָל, מִבֵּין לְשִׁמְעַ--בְּיּוֹם אֶחָד, לַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי.... ח וַיִּקְרְאוּ בַסֵּפֶר בְּתוֹרַת הָאֱלֹהִים, מִפְּרֹשֶׁ; וְשׁוֹם שָׂכַל, וַיְבִינוּ בַמִּקְרָא. (ס)

ט וַיֹּאמֶר נְחֻמְיָה הוּא הַתְּרַשְׁתָּא וְעֹזְרָא הַכֹּהֵן הַסֹּפֵר וְהַלְוִיִּם הַמְּבִינִים אֶת הָעָם לְכָל הָעָם, הַיּוֹם קִדְשׁ הוּא לַה' אֱלֹהֵיכֶם--אַל תִּתְאָבְלוּ, וְאַל תִּבְכּוּ: כִּי בּוֹכִים כָּל הָעָם, כְּשָׁמְעוּ אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה. י וַיֹּאמֶר לָהֶם לְכוּ אֲכָלוּ מִשְׁמַנִּים וְשַׁתּוּ מִמִּתְקִים, וְשַׁלְּחוּ מְנוֹת לְאִין נְכוֹן לוֹ--כִּי קִדוּשׁ הַיּוֹם, לְאֲדֻנְיָנוּ וְאַל תַּעֲצֹבוּ, כִּי חֲדוּת ה' הִיא מְעֻזָּכֶם. יא וְהַלְוִיִּם מְחַשִּׁים לְכָל הָעָם, לֵאמֹר הַסוּ--כִּי הַיּוֹם, קִדְשׁ; וְאַל תַּעֲצֹבוּ. יב וַיִּלְכוּ כָל הָעָם לֵאכֹל וְלִשְׁתּוֹת, וְלִשְׁלַח מְנוֹת, וְלַעֲשׂוֹת, שְׂמֵחָה גְדוֹלָה: כִּי הִבִּינוּ בְּדְבָרֵים, אֲשֶׁר הוֹדִיעוּ לָהֶם. (ס)

פתיחה

(א) לשבות בראשון של פסח שנאמר "וביום הראשון מקרא קודש" (שמות יב, טז). מצוות עשה קנט במניין המצוות בהקדמה למשנה תורה) ומקרא קודש פירושו קדשהו – שלא תעשה בו מלאכה אלא מה שמיוחד באכילה¹. וחול המועד, אינו בכלל איסור תורה אף שנאמר בו "מקרא קודש" (ו,א); **(ב) שלא לעשות בו מלאכה** – שנאמר "כל מלאכה לא יעשה בהם" (שמות יב, טז). מצוות לא תעשה ש(ג). הכוונה לא לעשות כל מלאכת עבודה – שהגדרתה מלאכה שאינה מלאכת אוכל נפש; **(ג) לשבות בשביעי של פסח** שנאמר "וביום השביעי מקרא קודש" (שמות יב, טז). מצוות עשה (קס); **(ד) שלא לעשות בו מלאכה** שנאמר בו "כל מלאכה לא יעשה בהם" (שמות יב, טז). מצוות לא תעשה ש(ד) בהם הכוונה ביום הראשון ובשביעי; **(ה) לשבות ביום חג השבועות** שנאמר "וקראתם בעצם היום הזה מקרא קודש" (ויקרא כג, כא). מצוות עשה (קסב); **(ו) שלא לעשות בו מלאכה** שנאמר בו "כל מלאכת עבודה לא תעשו" (ויקרא כג, כד). מצוות עשה (קסג) ושבתון פירושו כאלו אמר תשבות²; **(ז) שלא לעשות בו מלאכה** שנאמר בו "באחד לחודש יהיה לכם שבתון" (ויקרא כג, כד). מצוות עשה (קסג) ושבתון פירושו כאלו אמר תשבות²; **(ח) שלא לעשות בו מלאכה** שנאמר בו "כל מלאכת עבודה לא תעשו" (ויקרא כג, כה). מצוות לא תעשה ש(ח); **(ט) לשבות בראשון של חג הסוכות** שנאמר "ביום הראשון מקרא קודש" (ויקרא כג, לה). מצוות עשה (קסו); **(י) שלא לעשות בו מלאכה** שנאמר "כל מלאכת עבודה לא תעשו" (ויקרא כג, לה). מצוות לא תעשה ש(ח); **(יא) לשבות בשמיני של חג** שנאמר "ביום השמיני מקרא קודש" (ויקרא כג, לו). מצוות עשה (קסז); **(יב) שלא לעשות בו מלאכה** שנאמר בו "כל מלאכה לא תעשו" (ויקרא כג, לו). מצוות לא תעשה ש(ט).

יש בכללן שתיים עשרה מצוות. שש מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה, וזה הוא פרטן: א) לשבות בראשון של פסח. ב) שלא לעשות בו מלאכה. ג) לשבות בשביעי של פסח. ד) שלא לעשות בו מלאכה. ה) לשבות ביום חג השבועות. ו) שלא לעשות בו מלאכה. ז) לשבות בראש השנה. ח) שלא לעשות בו מלאכה. ט) לשבות בראשון של חג הסוכות. י) שלא לעשות בו מלאכה. יא) לשבות בשמיני של חג הסוכות. יב) שלא לעשות בו מלאכה. ובאור שביתת ימים אלו בפרקים אלו:

הלכות שביתת יום טוב פרק א יסודות שביתת יום טוב

ימים טובים (א-ג)
א ראשון ושביעי של פסח - החלים בט"ו ובכ"א בניסן. ו**ראשון ושמיני של חג הסוכות** - החלים בט"ו ובכ"ב בתשרי. שמיני של חג הסוכות נקרא גם שמיני עצרת ובימינו חל בו גם שמחת תורה. יום חג השבועות - החל בו בסיון. ובאחד לחודש השביעי - א' בתשרי, הוא ראש השנה. ו**שביתת כולן שווה** - כיוון שכולם נקראו "שבתות ה'" (ויקרא כג, לה). שנאמר "אֲךְ אֲשֶׁר יֵאָכַל לְכָל נֶפֶשׁ, הוּא לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם" ומפסוק זה הנאמר לפסח לומדים (בבבין אב) לכל יום טוב.

ב שהרי נאמר בהן "שבתון" - אומנם רק בראש השנה (ויקרא, כג, כד) ובסוכות (שם, לו) נאמר שבתון במפורש אך

א. ששת הימים האלו שאסרן הכתוב בעשית מלאכה, שהן ראשון ושביעי של פסח, וראשון ושמיני של חג הסוכות, וביום חג השבועות, ובאחד לחדש השביעי, הן הנקראין ימים טובים. ושביתת כולן שוה, שהן אסורין בכל מלאכת עבודה, חוץ ממלאכה שהיא לצורך אכילה שנאמר אך אשר יאכל

לכל נפש (שמות יב טז).

כיוון שכולם נקראו שבתות ה' לכך כתב "שנאמר בהן שבתות"² וגם ראשון של פסח נקרא שבת ("ממחרת השבת", פסוקים טו-טז). **כלומר שבת. כגון שבנה או הרס או ארג וכיוצא באלו** – שבאלו אין כל צורך אוכל נפש, ומהתורה – מותר אף לקצור וחכמים אסרו (הלכה ו) לשמר דרכה של תורה. **עדים** - שני אנשים המעידים בבית דין על קיום העבירה. **התראה** - שהוזהר לפני המעשה, על העבירה האסורה בשבת ושהיום שבת ועל עונשה. "כיצד מתרין בו: אומרין לו פרוש, או אל תעשה, שזו עבירה היא, וחייב אתה עליה מיתת בית דין, או מלקות... [העובר אינו חייב אלא] עד שיתיר עצמו למיתה, ויאמר על מנת כן אני עושה; ואחר כך ייהרג" (סנהדרין יבג). ונתיצות ההתראה מבוארת: "אחד תלמיד חכמים, ואחד עם הארץ--צריך התראה: שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד, שמא שוגג היה" (סנהדרין יב, ב'). **לוקה מן התורה** - "כמה מלקין את המחוייב מלקות--כפי כוחו... אמרו חכמים שאפילו הבריא ביותר, מכין אותו תשעה ושלושים" (סנהדרין יז, א-ב). השלם דין מעשה שוגג ומעשה מזיד: "המגביה תרומה ומעשרות בשבת או ביום טוב [שהוא איסור שבות, כלומר מחכמים ולא מהתורה]--בשוגג, יאכל ממה שתקין; במזיד, לא יאכל עד מוצאי שבת. ובין כך ובין כך, תיקן את הפירות. וכן המקדיש או העריך או החריס בשבת, בין בשוגג בין במזיד--מה שעשה עשוי; ואין צריך לומר, ביום טוב. וכן המקנה לחברו בשבת, קנה" (שבת כג, טז). וכפרתה בתשובה של עבירה זו, אינה מיידית אלא "לאחר זמן" כמבואר: "עבר על מצות לא תעשה שאין בה כרת ולא מיתת בית דין, ועשה תשובה--תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר, ובאלו נאמר "כי ביום הזה יכפר עליכם" (תשובה א, ז).

ג אבות מלאכות - ראה פירוטן בשבת ז, א. **אינו לוקה אלא אחת** - כלומר לוקה כמי שעבר על עבירה אחת. **חילוק מלאכות לשבת** - "שבשבת העושה בשוגג--אם עשה אבות הרבה בהעלם אחד, חייב חטאת על כל אב ואב" (שבת ז, ז).

מלאכות המותרות (ד-ה)

ד שמתוך שהותרה - ואפילו מדרבנן שלא אסרו מה שהתירה תורה³, שהרי הבערה והוצאה נאסרו מהתורה רק בשבת "לא תבערו אש, בכול מושבותיכם ביום השבת" (שמות לה, ג) "לא תוציאו משא מביתכם ביום השבת" (ירמיה יז, כב). **הותרה שלא לצורך אכילה** - אך שיש בו צורך היום או צורך מצוה². **קטן** - אפילו שלא הולך מעצמו, והשווה בשבת: "והאשה מדדה את בנה, בזמן שנוטל אחת ומניח אחת" (שבת יח, טז).

ה וכן מותר להבעיר - השלם: "שלא הותר ביום טוב אלא להבעיר מאש מצויה; אבל להמציא אש אסור, שהרי אפשר להמציא אותה מערב יום טוב" (ד, א). **אריגה** - קליעת חוטי שתי וערב. נסכם: כשהמלאכה בהגדרתה אינה לצורך אוכל נפש, אפילו אם מתכוון לאכילה, כגון בניית תנור אפיה - מהתורה מותר וחכמים אסרו. ואם המלאכה בהגדרתה לצורך אכילה, אך לא התכוון לצורך אכילה ביו"ט, כגון שחיטה לצורך העור - לוקה מהתורה³.

תנאי חסרון (ה-ט)

ו גזירה - תקנת חכמים. ומטרת תקנתם של חכמים באופן כללי "הרי הוא אומר "על פי התורה אשר יורוך" (דברים יז, יא), אלו הגזירות והתקנות והמנהגות שיוורו בהם לרבים כדי לחזק הדת ולתקן העולם" (ממרים א, ד). **שמא יניח** - לא יעשה מערב יום טוב וידחה ליום טוב. **ויימנע משמחת יום טוב** - שהיא מצוה ביום טוב (ו, טז). **ולא יהיה לו פנאי לאכול ולשתות** - "שאין שמחה אלא בבשר, ואין שמחה אלא ביי" (וי, יז).

ז לא אסרו - לא אסרו חכמים מה שהתירה תורה. **כדי**

ב. כל השובת ממלאכת עבודה באחד מהן הרי קיים מצות עשה שהרי נאמר בהם שבתון, כלומר שבות. וכל העושה באחד מהן מלאכה שאינה לצורך אכילה, כגון שבנה או הרס או ארג וכיוצא באלו, הרי בטל מצות עשה, ועבר על לא תעשה שנאמר כל מלאכת עבודה לא תעשו, (ויקרא כג ז, ח, ט, כא, כה, לה, לו) כל מלאכה לא יעשה בהם (שמות יב טז). ואם עשה בעדים והתראה לוקה מן התורה.

ג. העושה אבות מלאכות הרבה ביום טוב בהתראה אחת, כגון שזרע ובנה וסתר וארג בהתראה אחת, אינו לוקה אלא אחת. חלוק מלאכות לשבת, ואין חלוק מלאכות ליום טוב.

ד. כל מלאכה שחייבין עליה בשבת, אם עשה אותה ביום טוב שלא לצורך אכילה לוקה, חוץ מההוצאה מרשות לרשות וההבערה, שמתוך שהותרה הוצאה ביום טוב לצורך אכילה הותרה שלא לצורך אכילה. לפיכך מותר ביום טוב להוציא קטן או ספר תורה או מפתח וכיוצא באלו מרשות לרשות.

ה. וכן מותר להבעיר אף על פי שאינו לצורך אכילה. ושאר מלאכות, כל שיש בו צורך אכילה מותר, כגון שחיטה ואפיה ולישה וכיוצא בהן. וכל שאין בהן צורך אכילה אסור, כגון אריגה וכתובה ובנין וכיוצא בהן.

ו. (ה) כל מלאכה שאפשר לה ליעשות מערב יום טוב ולא יהיה בה הפסד ולא חסרון אם נעשת מבערב, אסרו חכמים

להרבות בשמחת יום טוב³. וישלים חפציו - ימלא רצונו. **עסק** - התעסקות מרובה.

ח אין קוצרין - וכן "אין עוקרין כל דבר מגידוליו" (שבת ז,ד). **דשין** - חובטין או דורכין בשיבולים להפריד מהם את הגרגירים, הזרעים. **זורין** - זורקין למעלה את התבואה כדי שהתבן והמוץ יעופו ברוח וגרגירי התבואה יפלו למטה. **בוררין** - מפרידין פסולת ואוכל. **מרקדין** - מנפין את הקמח בנפה להוציא ממנו את הסובין שהיא הקליפה העליונה של החטה והמורסן שהוא הסובין הגס.

ט יש בכך הפסד או חסרון⁴. מכשירי אוכל נפש - הם תבלינים ורטבים הנאכלים עם המזון: "מכשירי האוכל המעורבים עם האוכל, כאוכל הן חשובים" (שביית עשור ב,ז). **כגון שחיקת תבלין וכיוצא בהן** - ראה: "אין עושין גבינה ביום טוב--שאם גיבן מערב יום טוב, אין בזה חסרון טעם. אבל דכין את התבלין כדרך--שאם ידוך אותן מערב, יפוג טעמן. אבל מלח..." (ראה ג,יב).

תנאי בו ביום (י-ג)

י המותר-מה שנותר. בחול - בימות החול או בחול המועד.

יא אף על פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת - מפני שתוספת הבשר מוסיפה טעם בתבשיל. **נחתום** - אופה. **ממלא נחתום חבית של מים** - מותר לאופה לשלשל חבית לבור או לנהר למלאה מים בדליה אחת². **לקיתון** - לכד אחד של מים, שהמאמץ נעשה בטרחה אחת. **שבזמן שהפת מרובה** בתנור גדול, היא נאפית יפה שאינה מאבדת ריחה וטעמה באש המרובה ובהבלה הגדול של התנור, ובתנור קטן אין צורך למלאו כדי שהפת תהיה טובה². **ומולח אדם** - להכשרת הבשר - ראה ביאור הלכה יג. ואינה נחשבת מלאכה אף בשבת "שהמליחה, מין עיבוד היא. ואין עיבוד באוכלין" (שבת יא,ה²; ב,ט ; כו,טז). **אף על פי שאינו צריך אלא לחתיכה אחת** - ויש כאן טרחה, אלא משום שזה טרחה אחת ומשום הפסד ממונו (הבשר) - מותר⁵.

יב מותר לאוכלו למחר בין בחול בין בשבת - על הכנת אוכל מיום טוב לשבת ראה עירוב תבשילין ה,א-י. **ובלבד שלא יערים** - שלא ינצל את ההיתר ויעשה עצמו כאילו תוצאות מעשיו לא ברורות לו. **מפני שהחמירו במערים, יותר מן המזיד** - ראה הטעם להלן ו,י.

יג בהמה מסוכנת - הנוטה למות "המסוכנת, והיא כל שמעמידין אותה ואינה עומדת" (ראה בהמשך) וחוששים שתמות אם לא תישחט, ואין בה אחד מסימני טריפה ולכן איננה טריפה האסורה לאכילה, שהרי "...ואין להוסיף על טריפות אלו [המנויות שם] כלל: שכל שיארע לבהמה או לחיה או לעוף חוץ מאלו שמנו חכמי הדורות הראשונים, והסכימו עליהן בתי דיני ישראל--אפשר שתחיה. ואפילו נודע לנו מדרך הרפואה, שאין סופה לחיות...." ראה שחיטה י,יב, ורוצה לשוחטה כדי שלא תמות ותהפוך נבילה. ובכל אופן: "בהמה שהיא חולה מחמת שתשש כוחה, ונטת למות--הואיל ולא אירעה מכה באבר מאבריה הממיתין אותה, הרי זו מותרת: שלא אסרה תורה אלא כעין טרופת חית היער, שהרי נעשת בה מכה הממיתה אותה. אף על פי שהיא מותרת, גדולי החכמים לא היו אוכלין מבהמה שממהרין ושוחטין אותה כדי שלא תמות, ואף על פי שפרכסה בסוף שחיטה; ודבר זה אין בו איסור [ולא עוד אלא כבר כתב שהיא מותרת, אלא משמעו שבהמנועות מלאכול אין איסור משום מתגאה ומשום לא תתגודדו²], אלא כל הרוצה להחמיר על עצמו בדבר זה, הרי זה משובח" (מאכלות אסורות ד,יב-יגיא-יב). **לא ישחוט אותה ביום טוב** - וצריך לוודא פרכוסה: "...אבל המסוכנת, והיא כל שמטמדין אותה ואינה עומדת--אף על פי שהיא אוכלת מאכל

לעשות אותה ביום טוב אף על פי שהיא לצורך אכילה. ולמה אסרו דבר זה, גזרה שמא יניח אדם מלאכות שאפשר לעשותן מבערב ליום טוב, ונמצא יום טוב כולו הולך בעשית אותן מלאכות, וימנע משמחת יום טוב ולא יהיה לו פנאי לאכל ולשתות.

ז. (ו) ומזה הטעם עצמו לא אסרו ההוצאה ביום טוב, ואף על פי שכל הוצאה היא מלאכה שאפשר לעשותה מערב יום טוב. ולמה לא אסרוה, כדי להרבות בשמחת יום טוב ויוליד ויביא כל מה שירצה, וישלים חפציו, ולא יהא כמי שידיו אסורות. אבל שאר מלאכות שאפשר לעשותן מבערב הואיל ויש בהן עסק אין עושין אותן ביום טוב.

ח. (ז) כיצד, אין קוצרין, ולא דשין, ולא זורין, ולא בוררין, ולא טוחנין את החטים, ולא מרקדין ביום טוב. שכל אלו וכיוצא בהן אפשר לעשותן מבערב ואין בכך הפסד ולא חסרון.

ט. (ח) אבל לשין, ואופין, ושוחטין, ומבשלין, ביום טוב. שאם עשה אלו מבערב יש בכך הפסד או חסרון, שאין לחם חם או תבשיל שבשל היום כלחם שנאפה מאמש וכתבשיל שנתבשל מאמש, ולא בשר שנשחט היום כבשר שנשחט מאמש, וכן כל כיוצא באלו. וכן מכשירי אוכל נפש שיש בהן חסרון אם נעשו מבערב, עושין אותן ביום טוב, כגון שחיקת תבלין וכיוצא בהן.

י. (ט) אין אופין ומבשלין ביום טוב מה שיאכל בחול. ולא הותרה מלאכה שהיא לצורך אכילה אלא כדי ליהנות בה ביום טוב. עשה כדי לאכל ביום טוב

והותיר, מותר לאכל המותר בחול.

יא. (י) ממלאה אשה קדרה בשר אף על פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת. ממלא נחתום חבית של מים אף על פי שאינו צריך אלא לקיתון אחד. וממלאה אשה תנור פת אף על פי שאינה צריכה אלא לככר אחד, שבזמן שהפת מרובה היא נאפת יפה. ומולח אדם כמה חתיכות בבת אחת אף על פי שאינו צריך לא לחתיכה אחת. וכן כל כיוצא בזה.

שמעמידין אותה ואינה עומדת--אף על פי שהיא אוכלת מאכל הבריאות--אם שחטה ולא פרכסה כלל, הרי זו נבילה ולוקין עליה; ואם פרכסה, הרי זו מותרת, וצריך שיהיה הפרוס (ראה שם הגדרתו) בסוף השחיטה, אבל בתחילה אינו מועיל" (שם, יד'ג). **אלא אם כן** - לכתחילה, מתכוון לאכול² ויודע **שיכול לאכול ממנה כזית** - מידת אכילה מינימלית. כ-15 סמ"ק. ראה נספח מידות ושיעורין. ואם לא אכל בפועל אין כאן איסור. **צלי** - שזמן הכנתו קטנה מהזמן לבשלו או מזמן הכשרתו לאוכלו חי, שהרוצה לאוכלו מבושל- צריך להכשירו בהדחה, מליחה השהיה, הדחה וחליטה "אין הבשר יוצא מידי דמו אלא אם כן מולחו יפה יפה, ומדיחו יפה יפה. כיצד עושה: מדיח [שוטף במים] הבשר תחילה, ואחר כך מולחו יפה יפה, ומניחו במלחו כדי הילוך מיל [24 דקות]; ואחר כך מדיחו יפה יפה, עד שייצאו המים זכים; ומשליכו מיד לתוך מים רותחין [זו החליטה], אבל לא לפושרין--כדי שיתלבן מיד, ולא ייצא דם" (מאכלות אסורות ו,י²). והרוצה לאוכלו חי - מחתכו חתיכות קטנות כדי שיכניס כל חתיכה כמו שהיא לתוך פיו ועדיין צריך הדחה, המלחה והשהיה, ולבסוף עוד הדחה. ולצלי - אין צורך לכל זה, אלא "מולח [לטעם ולא להכשרת הבשר]² וצולה מיד" (שם, יב).

תנאי ישראל (יד-טו)

יד שנאמר - "אך אשר יאכל לכל נפש, הוא לבדו יעשה לכם" (שמות יב,טז). - השלם: "ומזמנין את הגוי בשבת, ונותנין לפניו מזונות לאוכלו; ואם נטלן ויצא--אין נזקקין לו [מחשש הוצאה מרשות לרשות], מפני שאין שביתתו עלינו. וכן נותנין מזונות לפני הכלב בחצר; ואם נטלן ויצא, אין נזקקין לו" (שבת ו,כא). וגדרי הרחקה רבים גזרו חכמים על קשר עם הגוי. ועל חלקם: על אכילה עם הגוי בזהירות יין נסך: "וכל יין שייגע בו הגוי, הרי זה אסור [אם הגוי עובד עבודה זרה - אסור בהניה, ואם אינו - אסור בשתייה]--שמא ניסך אותו, שמחשבת הגוי לעבודה זרה" (מאכלות אסורות יא,ב [ד]). ובאופן כללי הרחיקו חכמים מאכילה עם הגויים המקרבת אליהם: "ויש שם דברים אחרים, אסרו אותן חכמים, ואף על פי שאין לאיסורן עיקר מן התורה, גזרו עליהן כדי להתרחק מן הגויים--עד שלא יתערבו בהן ישראל, ויבואו לידי חתנות; ואלו הן: אסרו לשתות עימהן, ואפילו במקום שלא לחוש ליין נסך; ואסרו לאכול פיתן או בישוליהן, ואפילו במקום שלא לחוש לגיעוליהן" (שם יז,ט). ואף לגר עמהם: "ישראל הדר עם הנוכרי או עם גר תושב בחצר, אינו אוסר עליו [אי השתתפותו בעירוב חצר - אינה פוסלת את העירוב], שדירת הגוי אינה דירה, אלא כבהמה הוא חשוב". ואם היו שני ישראלים או יתר, וגוי שוכן עימהן--הרי זה אוסר עליהם; ודבר זה, גזירה--כדי שלא ישכנו גוי עימהן, שלא ילמדו ממעשיו. ולמה לא גזרו בישראל אחד וגוי אחד: מפני שאינו דבר מצוי--שהרי יפחד שמא יתייחד עימו ויהרגנו, וכבר אסרו להתייחד עם הגוי" (ערובין ב,ט).

טו בהמה שחציה של גוי וחציה של ישראל - כגון שנקנתה בשותפות. **עיסה** - בצק. **בני החיל** - חיילי המלך. גויים שבגזירת המלך מחייבים באונס ובהכרח לבשל ולאפות להם, אחרת יפגעו בממון יהודים (שהרי אם יש פה פיקוח נפש--מותר ללא חשש). **לתינוק** - לילד קטן. **אין מקפידין** - אין הדבר משנה להם, ואז האיסור הוא בדרבנן, משום שאם באו לו אורחים - לא היה לוקה (הלכה טז), ובחשש איבוד ממון-התירו (ראש"ל). אבל אם מקפידין - הרי האיסור הוא איסור תורה שאינו מותר במקרה של איבוד ממון. **עיסת הכלבים** - עיסה הנילושה בקליפת החיטה -בסובין ובמורסן וראויה לכלבים³. ובהלכה קודמת נאמר: "אין אוכלים ומבשלים ביום טוב כדי להאכיל גויים או כלבים". **בזמן שהרועים אוכלין ממנה** - שפעמים אפילו רבות אוכלים הרועים את כולה

יב. (יא) המבשל או האופה ביום טוב כדי לאכל בו ביום, או שזמן אורחים ולא באו, ונשאר התבשיל והפת, הרי זה מותר לאכלו למחר בין בחול בין בשבת, ובלבד שלא יערים. ואם הערים הרי זה אסור ואפילו בשבת שאחר יום טוב, מפני שהחמירו במעדים יותר מן המזיד.

יג. (יב) מי שהיתה לו בהמה מסוכנת לא ישחוט אותה ביום טוב, אלא אם כן יודע שיכול לאכל ממנה כזית צלי מבעוד יום, כדי שלא ישחוט ביום טוב מה שיאכל בחול. וכן כל כיוצא בזה.

יד. (יג) אין אופין ומבשלין ביום טוב כדי להאכיל גויים או כלבים שנאמר הוא לבדו יעשה לכם (שמות יב טז), לכם ולא לגויים, לכם ולא לבהמה. לפיכך מזמנין את הגוי בשבת ואין מזמנין אותו ביום טוב, גזרה שמא ירבה בשבילו. אבל אם בא הגוי מאליו אוכל עמהם מה שהם אוכלין, שכבר הכינוהו.

ומוצאים תחליף כל שהוא לכלבים, ואת העודף משובעם של הרועים מניחים לכלבים².

טז רחיצה וסיכה (ז)

זי [טז] רחיצה וסיכה--הרי הן בכלל אכילה ושתיה-- השווא: "התרומה ניתנת לאכילה ולשתיה וליסיכה--שהסיכה כשתיה, שנאמר "כמים בקרבן; וכשמן, בעצמותיו" (תהילים קט, יח)... (תרומות יא, א וראה מעשר יג, טז ומעשר שני ג, יאני) "... ורחיצה בכלל סיכה--שהרחיצה קודמת לסיכה, שנאמר "ורחיצת וסכת" (רות ג, ג) (אבל ה, ג). וגם לעינויים ראה שביתת עשור א, ה. **חמין**- מים חמים. **אבל כל גופו, אסור** - במים חמים. אבל בצונן בלא דרך חימום - מותר. **משום גזירת מרחץ** - "מפני מה אסרו חכמים להיכנס למרחץ בשבת--מפני הבלנין שהיו מחימין חמין בשבת, ואומרין מערב שבת הוחמו; לפיכך גזרו שלא ייכנס אדם למרחץ בשבת, אפילו להזיע. וגזרו שלא ישתטף כל גופו בחמין, ואפילו בחמין שהוחמו מערב שבת; אבל פניו ידיו ורגליו, מותר. במה דברים אמורים, בחמי האור [מים שהתחממו מהאש] -- גזירה, משום מרחץ; אבל בחמי טבריה וכיוצא בהן [מעיינות מים חמים טבעיים], מותר להשתטף בהן כל גופו. ואסור לרחוץ במים חמין שבמערות, מפני שהמערה יש בה הבל, ויבוא לידי זיעה; ונמצאת כמרחץ" (שבת כב, ב). ומגבלות ברחיצת צונן: "מתחמם אדם כנגד המדורה, ויוצא ומשתטף כל גופו בצונן; אבל אינו משתטף כל גופו בצונן, ובא ומתחמם כנגד המדורה, מפני שמפשיד מים שעליו, ונמצא כרוחץ כל גופו בחמין" (שם, ג). ולענין רחיצה בשבת מותר לרחוץ כל גופו בשבת בצונן או במי דוד שמש, להסתבן ולסחוט שערו ללא חשש (וראה שבת ט, יא²).

מוקצה ונולד (יח)

יח שבות- דינים ותקנות האסורים בשבת וביום טוב כדי לגדור איסורי עשייה. שהרי בשבת "אפילו מדברים שאינן מלאכה, חייב לשבות מהן. ודברים הרבה הן, שאסרו חכמים משום שבות--מהן דברים, אסרום מפני שהן דומים למלאכות, ומהן דברים, אסרום גזירה שמא יבוא מהן איסור סקילה" (עין פירוטן בשבת כא-כד). **וכל שאסור לטלטלו בשבת** - משום שהוא מוקצה (ראה שבת כד, יב-כג) **אלא לצורך אכילה, וכיוצא בה** - ראה לענין אפר ג, י. **איסור מוקצה**- חפץ או אוכל שלפני יום טוב לא התכוונו לאוכלו או להשתמש בו ביום טוב, אסור מתקנת חכמים לאוכלו או להשתמש בו ביום טוב. **יום טוב קל משבת**- שיום טוב עונשו במלקות (הלכה ב) ושבת- בסקילה (שבת א, א). "זמה הן הקלות, ומה הן החמורות: החמורות הן העבירות שחייבין עליהן מיתת בית דין או כרת; ושבויות שוא ושקר--אף על פי שאין בה כרת, הרי היא מן החמורות. ושאר מצוות לא תעשה, ומצוות עשה שאין בהן כרת--הן הקלות" (תשובה א, ז). **שמה יבוא לזולז בו** - עקרון חשוב בתקנות חכמים: חכמים ראו לחזק דין שתוקפו המקורי חלש ויתכן שיזולזו בו הבריות מתוך השוואה לדין דומה לו, שתוקפו המקורי חמור--ולכן נוהרין בו. לעיקרון זה ראה דרך משל ברכת יום טוב שני (תנוכה ג, ה). תוקפם של דברי סופרים (נדרים ג, ט), חיוב חומש באכילת שגגה של תרומות משער של דמאי (תרומות י, ד) טהרת פרה אדומה (פרה אדומה ב, א) טהרת פרת חטאת וטהרת נסכים (מטמאי משכב ומושב יא, א) ועוד.

יט תרנגולת העומדת לגדל ביצים- המגודלת לצורך גידול ביצים ולא לצורך אכילתה. **ויוני שובך** - בניגוד ליונים שבבית ראה ב, ה. **הנולד**- מה שנוצר ביום טוב עצמו.

כ חול מכין לשבת- מותר להכין בימות החול אוכל ליום השבת. **אבל אין יום טוב מכין לשבת**- "ואיסור זה מדברי סופרים [מחכמים, "דרבנן"] כדי שלא יבוא לבשל ביום טוב

טו. (יד) בהמה שחציה של גוי וחציה של ישראל מותר לשחטה ביום טוב, שאי אפשר לאכל ממנה כזית בשר בלא שחיטה. אבל עיסה שחציה לגוי וחציה לישראל אסור לאפות אותה, מפני שיכול לחלק הבצק. בני החיל שנתנו קמח לישראל לעשות להן פת ביום טוב, אם כשנותנין ממנה פת לתינוק אין מקפידין מותר לאפותו להם ביום טוב, שכל פת ופת ראויה לתינוק. עיסת הכלבים, בזמן שהרועים אוכלין ממנה נאפת ביום טוב.

טז. (טו) המבשל ביום טוב לגוים או לבהמה או להניח לחול אינו לוקה, שאלו באו לו אורחים היה אותו תבשיל ראוי להם. עשה לנפשו והותר, מותר להאכיל ממנו לגוים ולבהמה.

זי. (טז) רחיצה וסיכה הרי הן בכלל אכילה ושתיה ועושיין אותן ביום טוב שנאמר אשר יאכל לכל נפש (שמות יב טז), לכל שבצורך הגוף. לפיכך מחימין חמין ביום טוב ורוחץ בהם פניו ידיו ורגליו, אבל כל גופו אסור משום גזרת מרחץ. וחמין שהוחמו מערב יום טוב רוחץ בהן כל גופו ביום טוב, שלא גזרו על דבר זה אלא בשבת בלבד.

יח. (יז) כל שאסור בשבת בין משום שהוא דומה למלאכה, או מביא לידי מלאכה, בין שהוא משום שבות, הרי זה אסור ביום טוב, אלא אם כן היה בו צורך אכילה וכיוצא בה, או דברים שהן מותרין ביום טוב כמו שיתבאר בהלכות אלו. וכל שאסור לטלטלו בשבת אסור לטלטלו ביום טוב, אלא לצורך אכילה וכיוצא בה. וכל שמותר בשבת מותר

לחול שזהו איסור תורה: שקל וחומר הוא--לשבת אינו מבשל, כל שכן לחול" (ו,א). **ביום טוב שאחר שבת**- ביום טוב שחל ביום ראשון. הכנה הנעשית עיי אדם מיויט לשבת - אסורה מהתורה. הכנה טבעית כביצה הנולדת - אסורה מחכמים.
שהתרנגולת עומדת לאכילה - כלומר ולא לביצים שהיא מטילה. **גזירה**- תקנת חכמים.

כא ואפילו נתערבה- הביצה **באלף** ביצים. **וכל דבר שיש לו מתירין** - "...וכן כל דבר שיש לו מתירין, ואפילו היה איסורו מדבריהם, כגון איסור מוקצה ונולד ביום טוב--לא נתנו בו חכמים שיעור, אלא אפילו אחד בכמה אלפים אינו בטיל: שהרי יש לו דרך שיותר בה, כגון הקדש ומעשר שני וכיוצא בהן. אבל העורלה, וכלאי הכרם, וחלב, ודם, וכיוצא בהן, וכן תרומות-- נתנו חכמים בהן שיעור, שאין בהן דרך היתר לכל אדם..." (מאכלות אסורות טו,י). **ביצים גמורות**- מוכנות להטלה. **ודבר שאינו מצוי אלא קרי**- מקרה, **לא גזרו בו** - "וכל דבר שאינו מצוי ברוב העיתים, לא גזרו בו" (שומאת מת כג,ז [ב]).

יום טוב שני (כב-כח)

כב יום טוב מאלו- המנויים בהלכה א. **מנהג הוא** ותקנת חכמים. "... תקנת חכמים היא, שייזוהו במנהג אבותיהם שבידיהם" (קידוש החודש ה,ה-ר²). "ולמה מברכין על יום טוב שני [בקידוש], והם לא תיקונוהו אלא מפני הספק--כדי שלא יזלו בו" (חנוכה ג,ה). ובין חיבי הנידוי: "זהמחלל יום טוב שני שלגלויות אע"פ שהוא מנהג (תלמוד תורה ו,יח סעיף יא). ויום טוב שני ימים תלוי במנהג. ואפילו בארץ ישראל אם יש מקום שנהגו לעשות שני ימים, עושים שני ימים. והמנהג תלוי בהגעת השליחים בפועל, ולא ביכולת להגיע מבחינת המרחק, אלא בהגעתם בפועל². **ומדברים שנתחדשו בגלות**- וראה בהמשך ו, יד. **ובהלכות קידוש החודש**- ה,ד-ז. **נבאר עיקר מנהג זה** - שיסודו בתקשורת שליחים " ושאר המקומות הרחוקות שאין שלוחי תשרי מגיעין אליהם, היו עושים שני ימים מספק, לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו בני ארץ ישראל את החודש" (שם, ד). **ומאי זה טעם עושין ראש השנה שני ימים בכל מקום** - "יום טוב של ראש השנה בזמן שהיו קובעין על הראייה. היו רוב בני ארץ ישראל עושין אותו שני ימים טובים מספק, לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו בית דין את החודש, שאין השלוחין יוצאין ביום טוב. ולא עוד, אלא אפילו בירושלים עצמה שהוא מקום בית דין, פעמים רבות היו עושין יום טוב של ראש השנה שני ימים טובים, שאם לא באו עדים כל יום שלושים, נהגין היו באותו היום שמצפין לעדים קודש ולמחר קודש; והואיל והיו עושין אותו שני ימים, ואפילו בזמן הראייה, התקינו שיהיו עושין אפילו בני ארץ ישראל אותו תמיד שני ימים, בזמן הזה שקובעין על החשבון. הנה למדת שאפילו יום טוב שני של ראש השנה בזמן הזה, מדברי סופרים" (קידוש החודש ה,ז).

כג וכל המחלל יום טוב שני, ואפילו של ראש השנה - כלומר בשאר ימים טובים יש הבדל בין שני הימים, אך בראש השנה אין הפרש בין יום טוב ראשון לשני אלא לענין המת. ולמרות זאת אם עבר וחילל אינו לוקה אלא מכת מרדות ולא מלקות (הלכה א). דוגמאות להפרש בין יום טוב שני של ראש השנה לשאר יום טוב שני: לענין ברית מילה - "הוציא העובר ראשו חוץ למעי אימו בין השמשות--אף על פי שלא יצא כולו אלא בלילי שבת, אין מלין אותו בשבת. וכל מי שאינו דוחה את השבת--אינו דוחה את יום טוב ראשון, ודוחה את יום טוב שני; ובשני ימים טובים של ראש השנה, אינו דוחה לא את הראשון ולא את השני; וכן מילה שלא בזמנה, אינה דוחה שני של ראש השנה" (מילה א,טזו). ולענין עירובי תחומין: "יום טוב שחל להיות סמוך לשבת, בין מלפניה בין מלאחריה, או שני ימים טובים של גלויות--יש לו לערב שני עירובין לשתי רוחות, וסומך על אי זה מהן שירצה ליום הראשון, ועל העירוב שברוח

ביום טוב. ויש ביום טוב מה שאין בשבת, אסור מוקצה, שהמוקצה אסור ביום טוב ומותר בשבת, מפני שיום טוב קל משבת אסרו בו המוקצה שמא יבוא לזלזל בו.

יט. (יח) כיצד, תרנגולת העומדת לגדל ביצים, ושור העומד לחרישה, ויוני שובך, ופירות העומדין לסחורה, כל אלו וכיוצא בהן מוקצה הן ואסור לאכל מהן ביום טוב, עד שיכין אותן מבערב ויחשוב עליהן לאכילה. אבל בשבת הכל מוכן אצל שבת ואינו צריך הכנה. וכשם שהמוקצה אסור ביום טוב כך הנולד אסור.

כ. (יט) חול מכין לשבת וחול מכין ליום טוב, אבל אין יום טוב מכין לשבת, ולא שבת מכינה ליום טוב. לפיכך ביצה שנולדה ביום טוב אחר השבת אסורה, אף על פי שהתרנגולת עומדת לאכילה. הואיל ומאמש נגמרה הביצה, נמצא שבת מכין אותה ליום טוב, ואסרוה בכל יום טוב גזרה משום יום טוב שאחר שבת. וכן ביצה שנולדה בכל שבת אסרוה גזרה משום שבת שאחר יום טוב.

כא. (כ) וכשם שאסור לאכלה כך אסור לטלטלה. ואפלו נתערבה באלף כולן אסורות, שהרי למחר יותרו הכל, וכל דבר שיש לו מתירין אפלו באלף אלפים אינו בטל. השוחט תרנגולת ביום טוב ומצא בה ביצים גמורות הרי אלו מותרות, שאין זה דבר מצוי תמיד, ודבר שאינו מצוי אלא קרי לא גזרו בו.

כב. (כא) זה שאנו עושין בחוצה לארץ כל יום טוב מאלו שני ימים, מנהג הוא.

השנית ליום השני; או מערב עירוב אחד לרוח אחת, וסומך עליו לאחד משני ימים, וביום השני יהיה כבני העיר וכאלו לא עשה עירוב, ויש לו אלפיים אמה לכל רוח. במה דברים אמורים, בשני ימים טובים של גליות [ולא בזמן הזה שקובעין על הראיה, ראה יום טוב ויד]; אבל בשני ימים טובים של ראש השנה, הרי הן כיום אחד, ואינו מערב לשני הימים, אלא לרוח אחת" (עירובין ח,ה וראה עוד שם,טו). ועירובי תבשילין (ו,טו). **בין בדבר שהוא משום שבות** – "נאמר בתורה "תשבות" – אפילו מדברים שאינן מלאכה, חייב לשבות מהן. ודברים הרבה הן, שאסרו חכמים משום שבות--מהן דברים, אסרו מפני שהן דומים למלאכה, ומהן דברים, אסרו גזירה שמא יבוא מהן איסור סקילה" (שבת כא,א ועד סוף פרק כג), **בין במלאכה, בין שיצא חוץ לתחום-- מכת מרדות** – עונש מלקות מדברי חכמים על מרידתו "בית דין מכין אותן מכת מרדות כפי מה שיראו" (עדות יח,ו). וזוהי הגדרת מכת מרדות לדעת רבנו בכל מקום שזכרה, שהכל לפי ראות עיני הדיין, פעמים די בניזיפה ופעמים מכת אכזרי, לפי החוטא ולפי החטא ולפי הזמן.⁸² **מנדין אותו** – נמנה גם בתלמוד תורה, ויח [יד], סעיף יא). "וכיצד הוא הנידוי, אומרין פלוני בשמתא; ואם נידוהו בפניו, אומרין פלוני זה.... מה הוא המנהג שינהוג המנודה בעצמו, ושנהגין עימו--מנודה אסור לספר ולכבס כאבל, כל ימי נידויו. ואין מזמנין עליו, ולא כוללין אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה; ולא יושבין [עניינו: לא מתעכבים עימו, והוא הדין לעמידה גם, אך אם עובר ברחוב – אינו צריך להתרחק מבני אדם, ולא בני אדם ממנו] עימו, בארבע אמות. אבל שונה הוא לאחרים, ושונין לו; ונשכר, ושוכר. ואם מת בנידויו--בית דין שולחין ומניחין אבן על ארונו, כלומר שהן רוגמין אותו, לפי שהוא מובדל מן הציבור; ואין צריך לומר שאין מספידין אותו, ואין מלווין את מיטתו" (תלמוד תורה ז,ג-הוב-ד). **אם לא יהיה מן התלמידים** – שהרי "... תלמיד חכמים שנתחייב נידוי--אסור לבית דין לקפוץ ולנדוהו במהרה, אלא בורחין מדבר זה ונשמטין ממנו. וחסידי החכמים היו משתבחיין, שלא נמנו מעולם לנדוהו תלמיד חכמים, אף על פי שנמנין להלקותו, אם נתחייב מלקות; ואפילו מכת מרדות, נמנין עליו להכותו" (תלמוד תורה ז,ב). **בספד** – הספד. "ההספד, כבוד המת הוא" (אבל יב,א). **ותענית** – צער וצום. **וחייב בשמחה** – ראה ו,טז. ויום שאומרים בו הלל חייב בשמחה שהרי אומרים⁸³ "זה היום עשה ה' נגילה ושמחה בו" (תהילים קיח,כד) וראה חנוכה ד,ג.

כד יתעסקו בקבורתו הגויים – שקבירת מתים שאינם הרוגי בית דין איננה מצוה מהתורה אלא מחכמים (אבל יד,א⁸⁴ וראה גם סנהדרין טו,ט [ח] שמהתורה מספיק גניזתו בארון⁸⁵. ביו"ט ראשון לא נאסר אלא מלאכה, כלומר חפירה וקבירה, קציצת בשמים ותפירת תכריכין, אבל רחיצה וטלטול מותרים על ידי ישראל ומשום כבודו התיירו טלטול כמו שהתירו אמירה לגוי, ולא דומה הדבר לשבת ששם הכל אסור ולא התיירו מחמה לצל אלא עיי ככר או תינוק (ראה שבת, כו,כא). **וביום טוב שני, יתעסקו בו ישראל**⁸⁶. **עשיית המיטה** – המיטה הנקברת עימו, לפי שהיו קוברין את המת עם המיטה (וראה אבל, יד,כ וכב וכג). **ותפירת התכריכין** – בגדי המת. "מנהג ישראל במתים ובקבורה, כך הוא: ... וסכין אותו במיני בשמים... ומלבישין אותו תכריכין תפורין של פשתן לבנים..." (אבל, ד,א). **וקציצת צמחי הבשמים. שיום טוב שני לגבי המת כחול הוא חשוב** – אבל

כה שני ימים טובים אלו של גליות – מלבד ימי ראש השנה (כז), **שתי קדושות הן, ואינן כיום אחד** – אלא שני ימים נפרדים הם. ואף היום שקובעין את לוח השנה על החשבון האסטרונומי – ואומנם אי אפשר להתנות ולומר "אם היום חול ומחר קודש" (ראה ויד⁸⁷) – שני קדושות הם ולפיכך

ויום טוב שני מדברי סופרים הוא, ומדברים שנתחדשו בגלות. ואין עושין בני ארץ ישראל שני ימים אלא בראש השנה בלבד. ובהלכות קדוש החדש מספר זה נבאר עיקר מנהג זה, ומאיזה טעם עושין ראש השנה שני ימים בכל מקום.

כג. (כב) יום טוב שני אף על פי שהוא מדברי סופרים, כל שאסור בראשון אסור בשני. וכל המחלל יום טוב שני אפלו של ראש השנה, בין בדבר שהוא משום שבות, בין במלאכה, בין שיצא חוץ לתחום, מכין אותו מכת מרדות, או מנדין אותו אם לא היה מן התלמידים. וכשם שהראשון אסור בספד ותענית וחייב בשמחה, כך השני, ואין ביניהן הפרש אלא לענין המת בלבד.

כד. (כג) כיצד, המת ביום טוב ראשון יתעסקו בקבורתו גויים, וביום טוב שני יתעסקו בו ישראל, ועושין לו כל צרכיו, כגון עשית המטה, ותפירת תכריכין, וקציצת הבשמים, וכן כל כיוצא בזה. שיום טוב שני לגבי המת כחול הוא חשוב, ואפלו בשני ימים טובים של ראש השנה.

כה. (כד) שני ימים טובים אלו של גליות שתי קדושות הן ואינן כיום אחד. לפיכך דבר שהיה מוקצה ביום טוב ראשון, או שנולד בראשון, אם הכין אותו לשני הרי זה מותר.

כו. כיצד, ביצה שנולדה בראשון תאכל בשני. חיה ועוף שנצודו בראשון יאכלו בשני. דבר המחובר לקרקע שנעקר בראשון יאכל בשני. וכן מותר לכחול את העין ביום טוב שני, ואף על פי שאין

יום טוב מכין לחברו.

שם חולי.

כודבר המחובר לקרקע- הצומח. שנעקר בראשון-
באיסור. **לכחול את העין-** כוחל היא אבקה דקה בצבע כחול
עז הנוצרת משחיקת אבנים מסויימות " ... כוחל בין לרפואה
בין לתכשיט" (שבת יח,י) - לצורך חיזוק העין והתמדת
בריאותה וואו לצורך נוי, ומותר לפי שיש בה חיזוק העין
ובשבת: "כותב, מאבות מלאכות; לפיכך אסור [באיסור חכמים
משום שבות] לכחול בפורך] שהכוחלת מדייקת ומדקדקת
ברוחב הקוים ובמיקומן וכיוצא בו בשבת, מפני שהוא ככותב"
(שבת כג,יב)¹⁰.

כזשני ימים טובים של ראש השנה--קדושה אחת הן
וכיום אחד הן חשובים - ראה ו,יב-יד במשמעות הדבר
להתניה על העירוב בזמן שקובעין על הראיה. **אלא לעניין**
המת בלבד- הלכה כא.

כח ונולדה ביצה באחד מהן- בשבת או ביו"ט. והטעם
כבהלכה כ, ולעומת זאת בהלכה כו, מיום טוב אחד לשני -
מותר. **וכן כל כיוצא בכיצה** - וכן לאפרוח ולדבר מחובר
שנעקר בזה, אסור בזה. אבל דבר שאין במינו במחובר (ראה
ב,י) - אפילו בא מחוץ לתחום - מותר בו ביום למי שלא באו
בשבילו, ואסורין למי שבאו בשבילו. ואם באו ביום טוב,
מותרין בשבת הסמוכה לו, ואפילו למי שבאו לו, וכן הדין
בשני ימים טובים של ראש השנה (מ"מ).

סיכום: נמצאנו למדים באופן כללי שיו"ט אסור כשבת
במלאכה ויותר מכך אסור במוקצה (כל שלא הוכן במחשבה
לשימוש ביו"ט) ובנולד (כל שנוצר ביו"ט). ומותר באוכל נפש
כולל סיכה ורחיצה בתנאים (א) לבו ביום (ב) לישראל בלבד
(ג) יש חסרון אם יכין אותו לפני יו"ט. יום טוב מותר בהבערה
(ולא בכיבוי) ובהוצאה מרשות לרשות. יום טוב שני - אף בזמן
הזה בגולה.

מוקצה.

בעל חי מוקצה (א-ד)

א אפרוח שנולד ביום טוב, אסור לאוכלו אף לכלב, ולכן גם
אסור לטלטלו. **מוקצה-** הגדרת מוקצה ראה א,יח. **מפני שהוא**
מוקצה- שהרי ודאי שלא חשב עליו והכין אותו ליום טוב. **עומדת**
לאכילה - למעט עומדת לחרישה או לחליבה. **מותר: מפני**
שהוא מוכן על גב אימו- "עובר, אבר מאימו הוא" (שחיטה, יב,ח
[יז]) ולעניין שחיטה: "מצא בה עובר חי--אף על פי שהוא בן תשעה
חודשים גמורים, ואפשר שיחיה--אינו צריך שחיטה, אלא שחיטת
אימו מטהרתו; ואם הפריס על גבי קרקע, צריך שחיטה. קרע את
הבהמה, או שחט בהמה טריפה, ומצא בה בן תשעה חי--צריך
שחיטה להתירו, ואין שחיטת אימו מועלת לו; ואם לא גמרו לו
חודשיו--אף על פי שהוא חי במעי הטריפה--הרי זה אסור, מפני
שהוא כאבר מאימו. כל עובר שהוציא ראשו והחזירו, ואחר כך שחט
את אימו--אין שחיטת אימו מועלת לו; והרי הוא כילוד, וצריך
שחיטה" (וראה גם מאכלות אסורות ה, טז-יז [יד-טו]). "מותר
לשחוט את המעוברת--עובר, אבר מאימו הוא" (שם יב,ח [יז]). ואף
לגבי חלב קורבנות: "הייתה הבהמה מעוברת--אף על פי שכלו
חודשיו של עובר, ואפילו נמצא חי--אינו מעלה חלבו עם חלב
אימו, אלא חלב אימו בלבד; והרי העובר, כאחד מאבריה" (מעשה
הקורבנות א, כב[יט]). ואף לגבי טומאת נבילה: "... וכן השוחט את
הבהמה, ומצא בה עובר מת--שחיטת אימו מטהרתו מידי נבילה"
(אבות הטומאות ב, יא[ו]). ואף לעניין נזקי ממון: "פרה מעוברת
שהמיתה את האדם, וכן כל בהמה מעוברת שנעברה בה עבירה--
הרי עוברת כמותה, היא ועוברת נגחה, היא ועוברת נרבעה. נגחה
והמיתה, ואחר כך נתעברה--אם עד שלא נגמר דינה נתעברה,
וילדה קודם גמר דין--ולדה מותר. ואם ילדה אחר גמר דין--ולדה

כו. במה דברים אמורים בשני ימים
טובים של גליות. אבל שני ימים טובים
של ראש השנה קדושה אחת הן, וכיום
אחד הן חשובין לכל אלו הדברים, אלא
לענין המת בלבד. אבל ביצה שנולדה
בראשון של ראש השנה אסורה בשני,
וכן כל כיוצא בזה.

כח. שבת הסמוכה ליום טוב ונולדה
ביצה באחד מהן אסורה בשני. וכן כל
כיוצא בכיצה. ואפילו נולדה ביום טוב
שני לא תאכל בשבת הסמוכה לו.

הלכות שביתת יום טוב פרק ב

א. אפרוח שנולד ביום טוב אסור
מפני שהוא מוקצה. ועגל שנולד ביום
טוב, אם היתה אמו עומדת לאכילה
מותר, מפני שהוא מוכן על גב אמו.
ואלו שחט אמו היה זה שבמעיה
מותר ביום טוב אף על פי שלא נולד.

ב. בהמות שיוצאות ורועות חוץ
לתחום ובאות ולנות בתוך התחום,
הרי אלו מוכנין, ולוקחין מהן ושוחטין
אותן ביום טוב. אבל שרועות ולנות
חוץ לתחום, אם באו ביום טוב אין
שוחטין אותן, מפני שהן מוקצה, ואין
דעת אנשי העיר עליהן.

ג. וכן בהמת קדשים שנולד בה מום
ביום טוב, הואיל ולא היתה דעתו

אסור, שהעובר כירך אימו הוא" (ממון יא,א)
ב בהמות שיוצאות ביום ורעות חוץ לתחום – תחום שבת נוהג גם ביום טוב, שהוא אלפיים אמה "...ולא נתנה תורה, שיעור לתחום זה; אבל חכמים העתיקו ... ומדברי סופרים, שלא ייצא אדם חוץ לעיר, אלא עד אלפיים אמה; אבל חוץ לאלפיים, אסור-- שאלפיים, הוא מגרש העיר" (שבת כז,א).

ג בהמת קודשים - כגון ולד ותמורת מעשר (אוי"ש) שאינם צריכים להיפדות במומם. **שנולד בה מום ביום טוב** - ואי אפשר להקריבה "ומצות עשה היא לפדות קודשים שנולד בהן מום, וייצאו לחולין ויאכלו" (איסורי מזבח א,י). – ומותר לאוכלו כיוון שהיתה דעתו על הבהמה. וכן אם עבר וראה החכם ביום טוב מום שנולד מערב יום טוב, מותר לאוכלו מאותו טעם².

ד בכור בהמה טהורה וקדוש הוא מאליה, "הבכור בזמן הזה-- מניחו עד שיפול בו מום, ויאכל" (בכורות א,טז). **שנולד ומומו** הקבוע הפוסלו למזבח **עימו--הרי זה מוכן** - ואינו מוקצה: "בכור בהמה טהורה שהוא בעל מום, בין שנולד במומו בין שנפל בו מום אחר שהיה תמים--הרי הוא לכהן. אם רצה--אוכלו בכל מקום, או מוכרו, או מאכילו למי שירצה, אפילו לגוי: מפני שהוא חולין..." (שם, בג). **ואין מבקרים אותו** - אין מומחים בודקים את המום אם פוסל הוא או לא **ביום טוב**. **עושה לו פרנסה** - נותן לו מזונותיו. **במקומו** - בכור. "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" (ויקרא כב,כח) (והלכותיו מבוארים בשחיטה יב) מדובר¹¹ בפרה ועגלתה שהיה כל אחד מהם מוכן לשחיטה, כך שבעל הבית חשב לשחוט את העגל ורק אם יבואו אורחים רבים בלתי צפויים ישחוט את האם **שנפלו לבור--מעלה את הראשון** את האם, הפרה **על מנת לשחטו ואינו שוחטו** שהרי עדיף להם בשר עגל צעיר ורך, **ומערים** - התחבולה המותרת נקראת הערמה, ושאינה מותרת - מרמה¹². **ומעלה את השני על מנת לשחטו, ושוחט את אי זה מהן שירצה: משום צער בעלי חיים** - ובדברים רבים לא החילו חכמים גזרתם מפני צער בעלי חיים, ראה שבת כא,ט; כה,כה[כז]¹³. ועוד במצות פריקה וטעינה: "הפוגע בשניים--אחד רובץ תחת משאו, ואחד פרק מעליו ולא מצא מי שיטעון עימו--מצוה לפרוק בתחילה משום צער בעלי חיים, ואחר כך טוען..." (רוצח ושמירת הנפש יג,יב[ג]). **התירו להערים** - שהרי כל אחד מהם מוכן "שאינו הערמה זו ניכרת לרואה" (ז,ז[ח]). **בהמת חולין שנפלה מן הגג** - ויש חשב לטרפותה "כבר ביארנו בהלכות איסורי מאכלות, שהטריפה האמורה בתורה היא הנוטה למות; ולא נאמר "טריפה" (שמות כב,ל), אלא שדיבר הכתוב בהווה--כגון שטרפה ארי וכיוצא בו ושיכרה, ועדיין לא מתה. [ב] ויש שם חולאים אחרים אם יארעו לה תיחשב טריפה, והן הלכה למשה מסיני; ואלו הן-- "...נפולה..." (שחיטה ה,א). "נפולה כיצד: הרי שנפלה הבהמה ממקום גבוה שגובהו עשרה טפחים או יתר, ונתרסק אבר מאבריה--הרי זו טריפה. וכיצד הוא הריסוק: שיתרוצץ האבר וייהלם מחמת הנפילה, עד שתפסד צורתו ותוארו--אף על פי שלא ניקב, ולא נסדק, ולא נשבר--הרי זו טריפה. וכן..." (שחיטה טז, ז[ח]). וכאן הדין כולל שני מקרים²: הראשון, שעמדה ולא הלכה "בהמה שנפלה מן הגג--אם הלכה, אין חוששין לה; ואם עמדה ולא הלכה, חוששין לה [והבדיקה מבוארת שם הלכה יד[יז]]" (שם, ח[ט]). ומקרה שני - שלא עמדה: "נפלה מן הגג, ולא עמדה--אסור לשחוט אותה, עד שתשהה מעת לעת; ואם שחטה בתוך זמן זה, הרי זו טריפה. וכששוחט אותה אחר מעת לעת, צריכה בדיקה כמו שביארנו" (שם, טז[יז]). **והרי היא צריכה בדיקה** - "כל מקום שאמרנו, חוששין לה--אם שחטה, צריך לבדוק כנגד כל החלל כולו מקודקוד הראש עד הירך: אם מצא בה [לאחר השחיטה] טריפה מן הטריפות שמנינו, או שנתרסק אבר מן האברים שבפנים ונפסדה צורתו--הרי זו טריפה" (שחיטה טז, יד[יז]).

צידה (ה-ה)

ה אוזין ותרנגולין ויונים שבבית - השווה בשבת: "הצד חיה ועוף

עליה מערב יום טוב אסור לשחטה ביום טוב. לפיכך אסור לראות מומי קדשים ביום טוב, גזרה שמא יתירן החכם במומן ויבא זה לשחוט בו ביום. אבל רואה הוא המום מערב יום טוב, ולמחר מתיר או אוסר.

ד. בכור שנולד ומומו עמו הרי זה מוכן, ואין מבקרין אותו ביום טוב, ואם עבר וראה מומו ובקרו והתירו הרי זה שוחט ואוכל. בכור שנפל לבור עושה לו פרנסה במקומו, שהרי אינו יכול להעלותו, מפני שאינו ראוי לשחיטה ביום טוב. אותו ואת בנו שנפלו לבור מעלה את הראשון על מנת לשחטו ואינו שוחטו, ומערים ומעלה את השני על מנת לשחטו, ושוחט את אי זה מהן שירצה, משום צער בעלי חיים התירו להערים. בהמת חולין שנפלה מן הגג והרי היא צריכה בדיקה, שוחטין אותה ביום טוב ותבדק, אפשר שתמצא כשרה ותאכל.

ה. אוזין ותרנגולין ויונים שבבית הרי אלו מוכנין ואין צריכין זמון. אבל יוני שובך ויוני עליה וצפרים שקננו בטפיחין או בבירה הרי אלו מוקצה, וצריך לזמן מבערב ולומר אלו ואלו אני נוטל, ואינו צריך לנענע.

ו. זמן שחורים ולבנים, ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים, אסורים. שאני אומר, שמא אותן שזמן פרחו להן ואלו אחרים הן, וכל ספק מוכן אסור. זמן שנים ומצא שלשה, הכל אסור. שלשה ומצא שנים מותרין. זמן בתוך הקץ ומצא לפני הקץ. אם איז שם הז' אלא הז'

שברשותו, כגון אוויון ותרנגולין ויוני עלייה--פטור" (שבת י, כד).
אבל יוני שובך ויוני עלייה- יוני עלייה הם בעליית הגג. ועל ההבדל בינם לבין יוני הבית, ראה בשילוח הקן: "שילוח האם אינו נוהג אלא בעוף טהור שאינו מזומן, כגון יוני שובך ועלייה ועופות שקיננו בפרדס--שנאמר "כי ייקרא קן ציפור לפניך", אבל המזומן, כגון אוויון ותרנגולין ויונים שקיננו בבית--אינו חייב לשלח" (שחט"ה יג, חח). ועל יונים אמרו עוד: "דברים הרבה אסרו חכמים משום גזל; והעובר עליהן, הרי זה גזלן מדבריהם: כגון מפריחי יונים ... כיצד: לא יפריח אדם יונים בתוך היישוב, שהרי לוקח ממון אחרים שלא כדין, מפני שמשלח זכר ויביא נקבה משובך אחר, או נקבה ותביא זכר. ולא יונים בלבד, אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה ובהמה--הרי זה גזלן מדבריהם. וכן אסרו חכמים לצוד יונים בתוך היישוב, מפני שהן של אחרים. ואין פורסין נשבין [מלכודות] ליונים, אלא אם כן הרחיק מן היישוב ארבעה מילין [מיל הוא כ 960 מטר]; ואם היה יישוב כרמים, אפילו מאה מיל לא יפרוס, שהיונים של בעלי כרמים הם. וכן לא יפרוס בתוך השובכין, אף על פי שהן שלו או של גוי או של הפקר, ואף על פי שהרחיק מן היישוב מאה מיל, מפני שהיונים באות ליישוב השובכין. מרחיקין את השובך מן העיר חמישים אמה. ולא יעשה אדם שובך בתוך שדהו, אלא אם כן יש לו חמישים אמה לכל רוח, כדי שלא ימשכו הגזולות, ויפסידו בשדות ויאכלו משל אחרים. ואם לקחו מאחר--אפילו היה בינו ובין תחילת שדה חברו בית רובע [כעשר וחצי אמות על עשר וחצי] בלבד, הרי הוא בחזקתו ואין מחייבין אותו להרחיק" (גולה ו, ט-יבן-ט). **בטיפחין**- בראש הגג. **בבירה**- בתוך בניין.

ו זימן- הכין בדעתו ליום טוב עופות **שחורים ולבנים** - ששהו

בקנינים שונים. **ומצא שחורים במקום לבנים** - כלומר במקום שהיו שחורים, מצא לבנים. **פרחו**- עפו. **כל ספק מוכן, אסור**- כלל חשוב ביום טוב. **הכול אסור**- שאם נוסף עליהן שלישי - הרי התערב המוקצה במוכן והספק אסור, ואם הם אחרים - ברור שאסור שהרי לא זימנם.

זימן עופות שנמצאים **בתוך הקן, ומצא** ביום טוב עופות **לפני הקן. אין שם** - באותו מקום או שמשמעותו אין במציאות, לא קיים¹⁴. **קן אחר בקרן זווית**- שאינו בשורה עם הקן הראשון ולכאורה היינו חושבים שמא מתוך הקן השני הגיעו והרי לא זימן את שבתוך הקן השני ואסורים. **חמישים אמה**- כעשרים וחמש מטר. **הרי אלו מותרין**- שבדאי קפצו והגיעו מהקן הראשון. **המדדה** - המקפץ. כלומר האפרוח. **כנגד קינו בשוה**- מול קינו בשורת הקן, מבלי לנטות, וכל עוד רואה את קינו¹⁵. השווה: "גזל הנמצא קרוב לשובך--בתוך חמישים אמה, הרי הוא של בעל השובך; חוץ לחמישים אמה, הרי הוא של מוצאו, שאין הגזול מדדה יתר על חמישים אמה. נמצא בין שני שובכות, הרי הוא של קרוב; מחצה למחצה, יחלקו. במה דברים אמורים, בשהיו יוני שני השובכות שווים במניין; אבל אם היו יוני האחד רבים--הלך אחר הרוב, אף על פי שהוא רחוק" (גולה ואבידה טו, כ-כאניח).

ז בבבירין- משמעות ראשונה: בריכות מים, ומשמעות שניה: בית גדול לחיות. **מצודה**- מלכודת. **וכן חיה** - טהורה כגון צביה. "אין לך בכל בהמה וחיה שבעולם שמתר באכילה, חוץ מעשרת המינין המנויין בתורה: שלושה מיני בהמה--והן שור, שה, ועז; ושבעת מיני חיה--אייל, וצב, ויחמור, ואקו [יעל], ודישון, ותאו, וזמר [גירפה]" (מאכלות אסורות א, ח²). **שקיננה** - שגרה. **בפרדס הסמוך לעיר** - מקום משתמר.

ח לא ייטול מהן ביום טוב- משום מוקצה. **הסוכר אמת המים**- תעלת המים המובילה מים מהנהר לשדה. סדר סכירה זו כך הוא²: סוכרין את האמה מלמעלה ומטין זרם המים לתעלה אחרת. וסוכרים מלמטה במרחק כמה אמות בסכר מנוקב והמים

לפני הקן, אם אין שם קן אלא הן ואינן יכולין לפרוח, אף על פי שיש שם קן אחר בקרן זווית בתוך חמישים אמה, הרי אלו מותרין, שאין המדדה מדדה אלא כנגד קנו בשוה.

ז. דגים שבבבירין גדולים, וכן חיה ועוף שבבבירין גדולים, כל שהוא מחוסר צידה עד שאומרין הבא מצודה ונצודנו, הרי זה מוקצה ואין צדין אותו ביום טוב, ואם צד לא יאכלו. וכל שאינו צריך מצודה הרי זה מוכן, וצדין אותו ביום טוב ואוכלין אותו. וכן חיה שקננה בפרדס הסמוך לעיר, ילדיה כשהם קטנים שאינן צריכין צידה אינן צריכין זמון, מפני שדעתו עליהן.

ח. מצודות חיה ועופות ודגים שפרסן מערב יום טוב, לא יטול מהן ביום טוב, אלא אם כן יודע שנצודו מערב יום טוב. הסוכר אמת המים מערב יום טוב, ולמחר השכים ומצא בה דגים, הרי אלו מותרין, שכבר נצודו מערב יום טוב והרי הן מוכנין.

ט. בית שהוא מלא פירות מוכנין ונפחת, נוטל ממקום הפחת. העומד על המוקצה מערב יום טוב בשנה שביעית שכל הפירות הפקר, צריך שירשום ויאמר מכאן ועד כאן אני נוטל. ואם לא רשם לא יטול.

י. גוי שהביא תשורה לישראל ביום טוב, אם יש מאותו המין במחובר לקרקע, או שהביא חיה או עופות או דגים שאפשר לצודן בו ביום, הרי אלו אסורין עד לערב, וימתין בכדי שיעשו. אפלו הדם וכיוצא בו אינו

מסתננים במשך כמה שעות. ולמחר השכים ומצא בה דגים שלבסוף הדגים נשארים בקרקע אמת המים ללא מים. הרי אלו מותרין- למרות שבערב יום טוב הדגים עדיין במים, אך כיוון שהמים הולכים וחסרים, הרי שכבר ניצודו מערב יום טוב, והרי הן מוכנין.

פירות ותשורת גוי (ט-י)

ט בית הסגור מכל צידיו שהוא מלא פירות מוכנין – שאינן עומדין לסחורה. ונפתח-ונפער בו חור, נוטל ממקום הפתח- שאין הפירות מוקצין מחמת עצמן (רמב"ן) והרי הפירות מוכנין. העומד על המוקצה- הוא המקום "שמייבשין עליהם תאנים וענבים לעשותן גרוגרות וצימוקים" (נדרים י, ט). מערב יום טוב בשנה שביעית, שכל הפירות הפקר- הפקר = חסרי בעלות. "מצות עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית, שנאמר "והשביעית תשמטנה ונטשתה" (שמות כג, יא). וכל הנועל כרמו, או סג שדהו בשביעית--ביטל מצות עשה; וכן אם אסף כל פירותיו לתוך ביתו. אלא יפקיר הכול, ויד הכול שווין בכל מקום--שנאמר "ואכלו אביוני עמך" (שם). ויש לו [ומותר לו] להביא מעט לתוך ביתו, כדרך שמביאין מן ההפקר..." (שםט, ד, כבנכד), ואין הפירות חסרים אלא הזמנה. והרי הלכה זו בשנת שביעית, ובשאר שנים, הפירות צריכים להתעשר שהרי שיום טוב, כמו שבת קובע למעשר ²: "ואחד משישה דברים קובע למעשרות נ שאי אפשר לאכול אכילת עראי עד שיפרישן, ואלו הן ... והשבת; וכולן, אין קובעין אלא בדבר שנגמרה מלאכתו" (מעשרות ג, ג). ואם לא רשם, לא ייטול- וצריך מעשה שהרי הקצה אותן שלא לאכול מהם כל זמן שמתייבשין³.

י תשורה –מתנה. במחובר לקרקע- צומח. הרי אלו אסורין עד לערב- שהרי הם מוקצה. וימתין בכדי שיעשו- במוצאי יום טוב צריך להמתין משך זמן הכנת התשורה: קטיפתן או צידתן והבאתן. "ולא אסרו בכל מקום עד שימתין בכדי שיעשו, אלא מפני דבר זה: שאם תאמר יהא מותר מיד--שלא יאמר לגוי לעשות לו, וימצא הדבר מוכן מיד; וכיון שאסרו עד שימתין בכדי שיעשו, לא יאמר לגוי לעשות לו, שהרי אינו משתכר כלום, מפני שהוא מתעכב לערב בכדי שיעשה דבר זה שנעשה בשבת" (שבת ו, ח). התחום- תחום שבת. מותר- להשתמש מיד. ואם הביאו מחוץ לתחום – תחום שבת: "היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת-- לוקה, שנאמר "אל ייצא איש ממקומו ביום השביעי" – מקום זה, הוא תחום העיר. ולא נתנה תורה, שיעור לתחום זה; אבל חכמים העתיקו שתחום זה, הוא חוץ לשנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל, וכך אמר להם משה רבנו, לא תצאו חוץ למחנה. ומדברי סופרים, שלא ייצא אדם חוץ לעיר, אלא עד אלפיים אמה; אבל חוץ לאלפיים, אסור--שאלפיים, הוא מגרש העיר" (כו, א). הרי זה אסור לו- שהרי נעשתה מלאכה האסורה (יצאה חוץ לתחום) ביום טוב עבור ישראל. והבא בשביל ישראל זה מחוץ לתחום, מותר לישראל אחר- שהגוי לא הביא בשבילו, שהרי הטעם "וימתין בכדי שיעשו" אינו קיים. כמו בשבת¹⁶.

עצי הסקה (יא-ט)

יא נולד – ראה א, יט ביאורו. ואם נשרו לתוך התנור - בטרם נשרפו אלא בעודם עצים מרבה עליהן עצים מוכנין- כך שהעצים האסורים בטלטול מתבטלים ברוב, ובעניין טלטול - יש ביטול לדבר שיש לו מתירין (אומנם ביצה שנולדה ביום טוב אינה מתבטלת ברוב - לעניין אכילה וראה הלכה כא בפרק הקודם) ולענין הנאה בנולד – כיוון שנהנה בשעה שאפה התבשיל, וההנהגה הגיעה לאחר שנשרפו – אם כן נהנה לאחר שבטל האיסור. אוצר- מחסן. אין מתחילין בהן- אין מתחילים ליטול מהן עצים להסקה.

יב אין מבקעין עצים להסקה מצוואר-צָבָר, ערימה¹⁷. ויש נוסחאות- בתלמוד בבלי, שבת כט, א. ורבנו דקדקן גדול היה בנוסחאות, ודוגמאות: "יש גאונים שהורו ... ואין דרך התלמוד

מריח בו לערב, עד שימתין בכדי שיעשו. ואם אין מאותו "המין במחובר לקרקע, או שהיתה צורתו מוכחת עליו שמאתמול נעקר או נצוד, אם הביאו בתוך התחום מותר. ואם הביאו מחוץ לתחום הרי זה אסור לו. והבא בשביל ישראל זה מחוץ לתחום, מותר לישראל אחר.

יא. עצים שנשרו מן הדקל ביום טוב אסור להסיקן, מפני שהן נולדו. ואם נשרו לתוך התנור מרבה עליהן עצים מוכנים ומסיקן. ערימת התבן ואוצר של עצים, אין מתחילין בהן ביום טוב אלא אם כן הכין מבערב. מפני שהן מוקצה. ואם היה התבן מעורב בקוצים שהרי אינו ראוי אלא לאש, הרי זה מוכן.

יב. אין מבקעין עצים מצואר של קורות מפני שהן מוקצה. ולא מן הקורה שנשברה ביום טוב מפני שהוא נולד. וכן כלים שנשברו ביום טוב אין מסיקין בהן מפני שהן נולדו. אבל מסיקין בכלים שלמים או בכלים שנשברו מערב יום טוב. שהרי הוכנו למלאכה אחרת מבערב.

יג. כיוצא בו אגוזין ושקדין שאכלן מערב יום טוב מסיקין בקלפיהן ביום טוב. ואם אכלן ביום טוב אין מסיקין בקלפיהן. ויש נוסחאות שיש בהן שאם אכלן מבערב אין מסיקין בקלפיהן שהרי הוקצו, ואם אכלן ביום טוב מסיקין מפני שהן מוכנין על גב האוכל.

יד. (יג) קוץ רטוב הרי הוא מוקצה מפני שאינו ראוי להסקה. לפיכך

בנוסחאות, ודוגמאות: "יש גאונים שהורו ... ואין דרך התלמוד מראה דבר זה, ושעות הייתה בנוסחאות שלהם; וכבר בדקתי על ספרים רבים וקדמונים, ומצאתי שהדבר כמו שאמרנו..." (אישות יא, יזג). "ורבותי הורו בגט זה בדבר שאינו נראה, מפני שיבוש שהיה בנוסחאות שלהן" (גרשין ט, כחלא). וביותר בדוגמא הבאה: "יש נוסחאות מן התלמוד שכתוב בהן... ושעות סופרים היא; ולפיכך טעו המורים, על פי אותן הספרים. וכבר חקרתי על הנוסחאות הישנות, ומצאתי בהן שהוא נאמן. והגיע לידי במצריים מקצת תלמוד ישן כתוב על הגוילים, כמו שהיו כותבין קודם לזמן זה בקרוב מחמש מאות שנה; ושתי נוסחאות מצאתי מן הגוילים בהלכה זו, ובשניהן כתוב... ומפני טעות זו שאירעה למקצת הספרים, הורו מקצת גאונים ... וגם זו טעות גדולה. והדין האמת... גם ההוראה הזאת על פי ספריהן שכתוב בהן ... ושעות סופרים היא. ומצאתי בגוילים כתוב... אף על פי שהספרים המוגהין כמו שאמרנו, כך יראה מדין התלמוד. ועוד, דברים של דעת הן..." (מלוה ולוה טו, ד-יב).

יד נוטלין עצים הסמוכים לדופני סוכה - מדובר בסוכה שאינה של מצוה שהרי "עצי סוכה, אסורין כל שמונת ימי החג, בין עצי דפנות, בין עצי סכך: אין ניאותין מהן לדבר אחר כל שמונת הימים..." (סוכה ו, טז) ולא עצים מהסוכה אלא מהסמוך לסוכה שהרי "העושה אוהל קבוע, חייב משום בונה. לפיכך אין עושין אוהל עראי לכתחילה, ולא סותרין אוהל עראי—גזירה, שמא יעשה או יסתור אוהל קבוע; ואם עשה או סתר אוהל עראי, פטור..." (שבת כב, כז). **מגבב** - אוסף עשבים¹⁸. **מלפניו** - ממה שסביבו, ואיננו טורח ולכן אינו מוקצה והייתו דעתו על כך **ומדליק שם** - ולא מובילו למקום אחר. **מן המכונסין** - ממקום שבו צבורים העצים. **פותחת** - מפתח הפותח והנועל אותה. **תחום השבת** - שיהא אפשר להגיע לשם ביום טוב. ובשיעורו ראה הלכה ב בביאור.

טו קנים - קנה הוא צמח בעל גבעולים גבוהים חלולים שתפרחתו דמויית נברשת והגדל בדרך כלל בגדות נחלים¹⁹. **בקרפף** - מקום מוקף מחיצות. **הרי הן כמפוזרין** - ואינם מוכנים ולכן נחשבים מוקצים **ואסורין**. **מערב יום טוב** - ונחשב כהכנה. אך ביום טוב עצמו - יש באבן סתם איסור טלטול: "וכל שאינו כלי—כגון אבנים, ומעות, וקנים, וקורות, וכיוצא בהן—אסור לטלטלן. אבן גדולה או קורה גדולה—אף על פי שהיא ניטלת בעשרה בני אדם—אם יש תורת כלי עליה, מטלטלים אותה" (שבת כה, ו).

אוכל לבעל חי (טו-יז)

טז בהמה שמתה ביום טוב - "התורה אסרה לאכול המתה, והיא הנבילה" (מאכלות אסורות ז, ה). **מסוכנת** - נוטה למות, "המסוכנת, והיא כל שמעמידין אותה ואינה עומדת—אף על פי שהיא אוכלת מאכל הבריות" (מאכל ד, ידג). וראה ביאור א, יג. **מערב יום טוב** - והרי היא מוכנה ודעתו עליה ליתנה לכלבים. **בהמת קדשים שמתה** - "ואף על פי שאינה ראויה לקרבן, אין פודין אותה—שאינן פודין את הקודשים, להאכילן לכלבים..." (אייסורי מזבח ב, וי). **ותרומה שנטמאת** - דין התרומה: "התרומה לכהן, בין טמאה בין טהורה... הטהורה, נאכלת לכוהנים. והטמאה, יהנו בשריפתה: אם היה שמן, מדליקין אותו; ואם היה דגן וכיוצא בו, מסיקין בו את התנור" (תרומות ב, טויד). שהרי הוקצתה לאכילה וכעת אסורה באכילה. ותרומה - קודש (ראה תרומות ז, א) - הריהי כקודשים לעניין: "שלא יאכל בהן טמא תרומה, שנאמר "איש מזרעך . . . בקודשים לא יאכל" (לאו קלו). וכשם שמצוה לשרוף קודשים שנטמאו, כך מצוה לשרוף שמן תרומה שנטמא. ואין מבערים כלל קודשים ביום טוב (ראה ג, טו). ותרומה ביום טוב אסור לטלטלה כבשבת: "מטלטל ישראל התרומה, אף על פי שאינה ראויה לו; ומטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה או עם החולין, אם היו שניהם בכלי אחד. במה דברים אמורים..." (שבת יד, יא). **לענין תרומה** - במה דברים אמורים... (שבת יד, יא).

אסור לו לעשותו כמו שפוד לצלות בו בשר. וכן כל כיוצא בזה.

טו. (יד) נוטלין עצים הסמוכים לדפני הסוכה ומסיקין בהן. אבל אין מביאין עצים מן השדה אפלו היו מכונסין שם מבערב, אבל מגבב הוא בשדה מלפניו ומדליק שם. ומביאין מן המכונסין שברשות היחיד ואפלו היתה מוקפת שלא לשם דירה, ובלבד שיהיה לה פותחת ותהיה בתוך תחום השבת. ואם חסר אחד מכל אלו הרי הן מוקצה.

טז. (טו) עלי קנים ועלי גפנים אף על פי שהן מכונסין בקרפף, כיון שהרוח מפזרת אותן הרי הן כמפוזרין ואסורין. ואם הניח עליהן כלי כבד מערב יום טוב הרי אלו מוכנין.

יז. (טז) בהמה שמתה ביום טוב, אם היתה מסוכנת מערב יום טוב הרי זה מחתכה לכלבים. ואם לאו, הואיל ולא היתה דעתו עליה הרי זה מוקצה ולא יזינה ממקומה. בהמת קדשים שמתה, ותרומה שנטמאת, לא יזינה ממקומה.

יח. (יז) דגים ועופות וחיה שהן מוקצה אין משקין אותן ביום טוב, ואין נותנין לפניהן מזונות, שמא יבוא ליקח מהן. וכל שאסור לאכלו או להשתמש בו ביום טוב מפני שהוא מוקצה אסור לטלטלו.

יט. יח] המכנים עפר מערב יום טוב, אם ייחד לו בחצרו קרן זוית הרי זה מוכן ומותר לטלטלו ולעשות בו כל צרכיו. וכן אפר שהוסק מערב יום

כה, יטכ). **לא זיונה ממקומה** – ראה ביאור הלכה הבאה "וכל שאסור לאוכלו...".

ז דגים ועופות וחיה שהן מוקצה- שאין דעתו לאכול מהן ביום טוב. **אין משקין אותן ביום טוב ואין נתנין לפנייהם מזונות, שמא יבוא ליקח מהן** – השווה בשבת: "אין מאכילין בהמה חיה ועוף בשבת, כדרך שהוא מאכיל בחול--שמא יבוא לידי כתישת קטניות, או לידי לישת קמח וכיוצא בו. כיצד... במה דברים אמורים, במי שמוזנותיו עליו, כגון בהמתו וחיתו ויוני הבית ואווזין ותרנגולין; אבל מי שאין מוזנותיו עליו, כגון חזיר ויוני שובך ודבורים--לא ייתן לפנייהם, לא מזון ולא מים. ומותר לאדם להעמיד בהמתו על גבי עשבים, והיא אוכלת. אבל לא יעמיד אותה, על גבי דבר שהוקצה; ועומד בפניה, כדי שתחזיר פניה לדבר המוקצה ותאכל ממנו. וכן ביום טוב" (שבת כא, לה-לו).

עפר ואפר (יח)

יח המכניס עפר לחצרו ולעשות בו - להשתמש בו **לכל צרכיו** – ואם לא הכינו, הרי זה מוקצה האסור בטלטול (א, כא). **וכן אפר שהוסק מערב יום טוב, מוכן לשימוש**. למשל, לכסות בו דם של חיה ועוף טהורים שנשחטו ביום טוב. **נעוץ**- באדמה. **ונתקו ביום טוב והעלה עפר** - בדיעבד, ולא לכתחילה². **תיחח**- רך, שאינו מהודק וגושי. **מכסה בו**- "מצות עשה לכסות דם שחיתת חיה טהורה או עוף טהור, שנאמר "אשר יצוד ציד חיה או עוף, אשר ייאכל--ושפך, את דמו, וכיסהו, בעפר" (ויקרא יז, ג) (שחיטה יד, א). "במה מכסין--מכסין בעפר... ובאפר, בין אפר עצים בין אפר בגדים, אפילו אפר בשר שנשרף..." (שם, ז-טניא-ג). **לא יכתוש אותו**- לעשותו ראוי לכיסוי הדם **ביום טוב** שאינו לצורך אוכל נפש. והכתישה אסורה "...וכן המשווה פני השדה--כגון שהשפיל התל ורדדו, או מילא הגיא--חייב משום חורש; ושיעורו, כל שהוא" (שבת ח, א).

טוב הרי זה מוכן. ושהוסק ביום טוב, כל זמן שהוא חם כדי לצלות בו ביצה מותר לטלטלו שעדיין איש הוא, ואם לאו אסור לטלטלו מפני שהוא נולד.

כ. מי שהיה לו דקר נעוץ מערב יום טוב ונתקו ביום טוב והעלה עפר אם היה אותו עפר תוחח הרי זה מכסה בו ומטלטלו. אבל אם העלה גוש עפר הרי זה לא יכתוש אותו ביום טוב.

הארות

¹**השקפה.** על דברי רבנו בהמשך בהכללת אופן התראה "אפילו שמע קול המתרה ולא ראהו" כתבו המפרשים שזהו דין השד, שכן דרך השדים שאינם נראין. ועל זה כתב מארי בהלצה: "ומשמע מדבריו שכן שומעים קולם... ומעניין לשמוע דבריהם היאך הם מבטאים את האותיות האם כמו התימנים או כמו שאר העדות למיניהם, או שגם הם עדות עדות?". ועל שלילתם המוחלטת של השדים בתפיסת רבנו ראה מורה הנבוכים, חלק ג' תחילת פרק מו (על השקפת ה"צאבה" שבקשו להתחבר עם השדים "כפי שמדמים ההמון מענייני השדים... כל אלו השקפות שהלכו אחריהם באותם הזמנים, והיו חשובות מפורסמות, לא היה ספק אצל ההמון באמתותן, ולכן באה התורה – השלמה אצל יודעה – לסלק כל אלה החללים המושרשים...". והערות מארי שם "ויתכן שכוונתו מה שהשוטים מדמים שהשדים פועלים ועושים ומטיבים ומרעים כמפורסם וכידוע". ועיין בלקט מאוצר החסידות, ירושלים תשי"ו עמ' 22 בשם האדמו"ר מקוצק. והוא במאמרו בכתבים ב, 597-606, על דרכו ומשנתו של הרמב"ם על השמטת מציאות שדים אצל רבנו. ושם מצוטט "ואמר הרבי מקוצק שהרמב"ם פסק אין שדים כדי שלא ימצאו יותר. מאחר ובשמים התחשבו בפסקי דינו של הרמב"ם – בטלו השדים מאז...".

²**הלכה.** אך כשאין בו צורך כהוצאת אבנים – לוקה (מארי בדעת רבנו, אות כ). ומה שאינו צורך אסור לטלטלו ביו"ט כשבת שאפילו כלי שמלאכתו להיתר אסור לטלטלו שלא לצורך (שבת כה, ג) ומותר להסיר סכין ומפה מעל שולחן, שצורך אדם הוא (עיי"ש במארי, אות ג). ולעניין עישון – ראה ד, ה. **הלכה.** עיין ב"ב דלפי טעם זה משמע דגם בראש השנה איכא חובת שמחה שהרי כל האיסורים האלה שייכים גם בו ומינה שגם נשים חייבות בשמחת יום טוב כאנשים. הובא במארי, אות כד.

³**מנהג.** מתשובות רבנו מסיק מארי (אות כז) שרבונו אין לחוש לכל מנהג שיש בו משום הגבלה למצות שמחה ביום טוב אע"פ שנעשה לגדר ולסייג לדעת הנהגה בו.

⁴**הלכה.** מארי: "ומכאן משמע בפירוש שמתור למלוח כמה חתיכות בשר בבת אחת, ואין צורך למלוח אחת אחת". וראה מארי בהלכות שבת המצוינות.

⁵**השקפה.** מארי: "בעירובין סבא: "חצרו שלגוי הרי הוא כדיר של בהמה". ורבנו הסב את הדימוי לגוי עצמו, ואין זה בדברי רבנו לגרע אלא למעולותא [...], לפי שהגוי אינו מצווה במה שנצטוו ישראל ומבחינה זו בא הדימוי. ולדרך רבנו יש בישראל יותר תועים מן הבהמות כמו שכתוב במאמרו החשוב "מאמר תחית המתים" ראה שם מהדורת, קטב ב עמי' עא-עב". ועל גוי עיין פיהמ"ש בבא קמא ד, ג: "ואל יקשה בענין דבר זה... לפי שמי שלא נשלמו בו התכונות האנושיות אינו אדם באמת ואין תכליתו אלא לאדם, והדיבור על עניין זה צריך ספר מיוחד".

⁶**הלכה.** מארי ממשך: "שאם היה מקום קרוב ולא ברור לנו שבאו אליו השליחים בשעתו, עושים גם היום שני ימים, וכן כתב רבנו בתשובה סימן קכ"ה". ויד"פ מדיוק לשון רבנו כתב (הלכות תלמוד תורה, עמי' תעז) שהכוונה במנהג שהוא תקנה כך הוא: בני ארץ ישראל – אפילו יצאו לחו"ל, עושין יום אחד כמנהגן. ובני חו"ל שנודמו לארץ עושים יום אחד. וכמו מנהג שיש לו תוקף במקומם לבני מקומם.

⁷מורי בשבת א, ג.

⁸**מנהג.** מארי: "וביתמן לא היה אפשר כלל עיי' גויים כי הגויים נבדלו מנגיעת מתי ישראל, ולפיכך אפילו כשמת ערב יו"ט קברו רק ביו"ט שני. ביתמן היו מלבישין את המת בגדי הרגילים ואח"כ כורכין עליו את התכריכים מלמעלה ללא שום תפירה, ונהגו לתחוב בקשרי התכריכין הרבה שיחי ריחאן וגם מקטרים בלבונה...".

⁹לצורך נוי – בתשובות רבי אברהם בן הרמב"ם מהדורת פריימן, סימן נט וראה גם בתשובות ר' יהושע הנגיד (מהד' רצהבי, תשמ"ט, מכון משי"ה) תשובה כז: שדוקא כחול – שאיסורו משום שבות, ולא שאיסורו מן התורה.

¹⁰עפ"י מארי אות ז, וכתב שם שלבסוף שוחט דוקא את העגל (שהעלהו שני), אך אין דבריו מתלבישים על הלשון ונראה לי שכעת ששניהם מולנו – בוחר לו איזה מהן שירצה ושוחטו. ואין זה שקר כיוון שכל אחד מהם היה מוכן, וכך שעשינו היה הצגתם לפני האורחים.

¹¹פיהמ"ש תמורה ה, א.

¹²**השקפה.** מורה נבוכים ג, יז בענין שאין השגחה על פרטי בעלי החיים: "... אבל אמרם [של חכמים בתלמוד] "צער בעלי חיים דאורייתא" ממה שנאמר "על מה הכית את אתונך" [במדבר כב, לב], הנה זה על דרך הבאת השלמות לנו כדי שלא נתנהג במדות האכזריות, ולא נצער לבטלה ללא תועלת. אלא נפעל בעדינות ורחמנות ואפילו באישי איזה בעל חי שיהיה זולתי בעת הצורך "כי תאוו נפשך לאכול בשר" [דברים יב, כ], לא שנשחט על דרך האכזריות או השחוק [הערות מארי: כוונת רבנו כנראה נגד שעשועי הציד הנהוגים בעולם הפראי-המודרני, ומלחמות השוורים שהיו נהוגים בספרד...]. ועוד בפיהמ"ש בבא קמא ד, ד: "המהמרים, והוא ששולח זה שורו וזה שורו ורומז לו בקול שכבר הרגילו בכך להתגרות בשור השני לראות איזה מהם יגבר על חברו, וזה ברצון בעליהם. והרבה עושים כן טפשי בני האדם במינים מסויימים מן הבהמות והעופות".

¹³לשון. מילה שמקורה ערבית ורבנו השאילה לעברית. בדומה ל *there is*.

¹⁴תלמוד, ביצה יא.

¹⁵ראה סיכום המקרים בראש"ל, הובא במארי.

¹⁶**לשון.** מארי: "לימדנו כי הו של צואר מתחלף בית רפויה כדרך מקצת עלגי השפה ההוגים את הו כבית רפויה [כבמבטא העברי כיום, ובמבטא תימן וו נהגית כ-ו]".

¹⁷לשון. פיהמ"ש שביעית ט, ו ושם כותב תרגום "לקושש קש לתבן" (שמות ה, יב) "לגבא גלי".

¹⁸**מציאות.** קנה מצוי, *phargmites australis*, החוצא"י (החי והצומח בארץ ישראל) 11, 276. שימש למשענת (בביטוי "משענת קנה רצוף (סדוק)" ישעיהו מב, ג. יחזקאל כט, ו), למדידה ("קנה מידה" יחזקאל מ, ה) לקליעת סלים ומחצלות, לבניית גדר וגנות, לחיצים ולחלילים. הביטוי "קנה סוף" השגור אינו אלא שיבוש. הביטוי המקראי הוא "קנה וסוף" (ישעיהו יט, ו).

¹⁹**השקפה.** גזירת בתרומה כקודשים. לכאורה ניתן להתיר שרפת תרומה שנטמאת שהרי מותר ליהנות בשרפת תרומה, וביום טוב הותרה הבערה לצורך יום טוב אף שלא לצורך אכילה, ומתוך כך לכאורה אפשר לשורפה תוך צורך יום טוב, למשל בהדלקת הנר בשמן שנטמא – אך נראה כי המצווה היא עיקר שריפת התרומה, וההנייה תוך שריפתה – הותרה כלוואי למצוה, שהרי "פת תרומה שנטמאת, משליכה לבין העצים עד שישרפום...". (תרומות יב, יג"ב). ולכן העיקר – אסור. ומתוך כך – גם הנית השריפה אין בה להתיר. ועקרון נוסף (ראה תוס' ביצה כתב, ד"ה "ועל"י): **צורך הדיוט הריהו בטל אצל צורך גבוה**; צורך יום טוב – היא הנית השריפה, וצורך גבוה – מצות השריפה שנטמאה. ודבר זה דומה לאיסור הקרבת נדרים ונדבות ביום טוב: "עולת ראייה ושלמי חגיגה, אינם דוחין לא את השבת ולא את הטומאה, לפי שאין להם זמן קבוע, כקרבת הציבור: שאם אינו חוגג היום, חוגג למחר כמו שביארנו. אבל דוחין את יום טוב; אף על פי שאין מקריבין ביום טוב נדרים ונדבות, מקריבין עולת ראייה ושלמי חגיגה ושלמי שמחה, שאין אלו נדרים ונדבות, אלא חובות" (חגיגה א, ט [ח]).